СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

КАТЕДРА „СТАТИСТИКА И ПРИЛОЖНА МАТЕМАТИКА“

КРЪГЛА МАСА
С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Свищов, 16 октомври 2020 г.

Сборник с доклади

Кръглата маса е организирана в изпълнение на научноизследователски проект №13-2020 „Статистически измерения на регионалните различия и неравенства между Северна и Южна България“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2020

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Красимира Славева – Ръководител на проекта
Доц. д-р Пламен Петков – Ръководител катедра „Статистика и приложна математика“
Доц. д-р Стела Касабова
Гл. ас. д-р Ваня Ганева

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Поля Ангелова

Членове:
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Стела Касабова
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Екатерина Тошева
Доц. д-р Атанас Атанасов

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1892-7

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА В БЪЛГАРИЯ

НЕОБХОДИМО ЛИ Е НОВО ТЕРИТОРИАЛНО ДЕЛЕНИЕ НА СТРАНАТА – ЗАЩО, КАК И КОГА?
Борислав Борисов, проф. дн 7

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ НА ПАЗАРА НА ТРУДА, НАСТЪПИЛИ В СЛЕДСТВИЕ ПАНДЕМИЧНАТА КРИЗИСНА ОБСТАНОВКА
Венелин Терзиев, инж., проф., дн 15

ТРАНСПОРТНАТА СВЪРЗАНОСТ И ИНВЕСТИЦИИТЕ ВЪВ ФОКУСА НА ПЛАНОВЕТЕ ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНИТЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (ПО ПРИМЕРА НА БЕЛЕНЕ И ПОРДИМ)
Андрей Захариев, проф. д-р, Стоян Проданов, проф. д-р, Анелия Радулова, доц. д-р, Силвия Заркова, д-р, Борислав Лазаров, докторант 32

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ПЕРИФЕРНИТЕ РАЙОНИ
Маргарита Богданова, проф. д-р 42

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И ТЕНДЕНЦИИ ПРИ ОЦЕНКАТА НА БЕДНОСТТА В БЪЛГАРИЯ
Поля Ангелова, проф. д-р..... 50

ИНТЕГРИРАНОТО ПЛАНИРАНЕ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
Евелина Парашкевова, доц. д-р..... 59

ТЕРИТОРИАЛНОТО УСТРОЙСТВО НА БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ
Камен Петров, доц. д-р..... 68

РЕГИОНАЛНО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРИЯ – АЛТЕРНАТИВИ МЕЖДУ СЕВЕРА И ЮГА
Камен Петров, доц. д-р, Радослав Костев, докторант..... 77

АНАЛИЗ НА РАЗЛИЧИЯТА В КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Красимира Славева, доц. д-р..... 85

ЛОГИСТИЧНИТЕ ВЕРИГИ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ТЕРИТОРИАЛНА КОХЕЗИЯ
Маруся Линкова, доц. д-р, Елица Лазарова, гл. ас. д-р..... 97

ИЗСЛЕДВАНЕ НА РЕГИОНАЛНАТА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ В БЪЛГАРСКАТА СИСТЕМА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ С КЛЪСТЕРЕН АНАЛИЗ
Пламен Петков, доц. д-р, Елеонора Минева-Димитрова, ас. д-р..... 105

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В ДОХОДИТЕ И АСОРТИМЕНТНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Симеонка Петрова, доц. д-р..... 115

БИЗНЕС СРЕДАТА КАТО ФАКТОР ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
Стела Касабова, доц. д-р..... 122

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ ЧРЕЗ ПРОМЕНИ В АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРИТОРИАЛНОТО ДЕЛЕНИЕ НА СТРАНАТА
Тихомир Личев, доц. д-р, Катя Личева, доц. д-р..... 130

ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА РАЗЛИЧИЯТА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Христо Сирашки, доц. д-р..... 138

ПАРТНЬОРСТВО В УПРАВЛЕНИЕТО НА РЕГИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ
Десислава Алексиева, гл. ас. д-р..... 146

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА В МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ
Методи Иванов, гл. ас. д-р 153

РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ И ИЗМЕРЕНИЯ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ НА БПЦ
Петкан Илиев, гл. ас, д-р..... 161

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИЯ МЕГАПОЛИС В ЮЖНА БЪЛГАРИЯ СРЕЩУ ОАЗИСИТЕ В СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ
Петя Василева, гл. ас. д-р..... 173

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В НАПОЯВАНАТА ОБРАБОТВАЕМА ЗЕМЯ МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Радка Ненова, гл. ас. д-р..... 181

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ
Таня Тодорова, гл. ас. д-р 190

РЕГИОНАЛНИ АСИМЕТРИИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПРОЕКТИ В БЪЛГАРИЯ (2014-2020)
Юлиян Господинов, гл. ас. д-р 197

СЪПОСТАВИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДУСТРИЯТА В СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Явор Станев, гл. ас. д-р 205

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ, ДЕМОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ В БЪЛГАРИЯ

ВРЪЗКАТА “УРБАНИЗАЦИЯ - ПОТРЕБНОСТИ ОТ ЗДРАВЕ И ЗДРАВОСЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ”. МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ
Анастасия Марчева, доц. д-р 213

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА В ОБЛАСТ ПЛЕВЕН
Галина Тодорова, доц. д-р 220

ОТНОСНО НЯКОИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКА ДАННИ – ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИДЕНТИФИЦИРАНЕ ИНОВАЦИОННИТЕ ВЪЗМОЖНОСТИ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Искра Пантелеева, доц. д-р 228

МАЩАБИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ФИНАНСОВИ АГРОПАЗАРИ
Любомир Любенов, доц. д-р, Анелия Любенова, д-р 237

ОПЕРАТИВЕН КОНТРОЛИНГ ВЪВ ФИРМАТА
Людмил Б. Кръстев, доц. д-р 247

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОЦЕНКА НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО СБЛИЖАВАНЕ СПОРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ СТЪЛБ НА СОЦИАЛНИТЕ ПРАВА
Маргарита Шопова, доц. д-р, Тихомир Върбанов, гл. ас. д-р, Евгени Овчинников, ас. д-р 254

ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ РАЗВИТИЕ НА ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ
Марина Николова, доц. д-р 263

„ЗА“ И „ПРОТИВ“ ДОПЪЛНЕНИЕТО НА МЕТОДИКАТА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ЛИНИЯТА НА БЕДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Николай Нинов, доц. д-р 273

БИЗНЕС СРЕДАТА И ПИВОВАРНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ
Сергей Найденов, доц. д-р 282

СОЦИАЛНОТО НЕРАВЕНСТВО – КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА И ИЗМЕРВАНЕ
Ваня Ганева, гл. ас. д-р 290

КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В УСЛОВИЯТА НА КОВИД-19
Емил Николов, гл. ас. д-р 298

СТАТИСТИЧЕСКО ИЗУЧАВАНЕ НА ЗАСТРАХОВКА „КАРГО“ В БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2010-2019 Г. – СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ
Милен Митков, гл.ас. д-р 306

УВЕЛИЧАВАНЕ НЕДОСТИГА НА РАБОТНА СИЛА В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО
Милена Владимирова, гл. ас. дм 316

УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ В ЕВРОПЕЙСКАТА СОЦИАЛНА ПРОГРАМА
Иванка Янкова, докторант 323

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ, ДЕМОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ В ЕВРОПА

MULTIVARIATE ANALYSIS – A GREAT TOOL FOR A MULTIVARIATE WORLD
Carlos A. Coelho, Full Professor of Statistics PhD 331

DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES IN THE REGION OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE: THE VISEGRAD FOUR AND UKRAINE
Yevhen Savelyev, Prof. DSc (Econ.), Vitalina Kuryliak, Prof. DSc (Econ) 336

ASSESSMENT OF ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ENVIRONMENTAL COSTS
Antonina Sydorova, Prof. DSc (Econ.), Olena Cherenkevich, PhD Student, Hanna Anisimova, Research Assist. PhD 343

CROSS-BORDER TRADE OF UKRAINE AND THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES
Mariia Lyzun, Prof. DSc (Econ.), Ihor Lishchynskyy, Prof. DSc (Econ.)..... 352

FORECASTING SERBIAN GDP GROWTH AND UNEMPLOYMENT RATE USING VAR MODEL
Vinko Lepojević, Full professor, PhD, Tadija Djukić, Full professor, PhD..... 358

РЕГИОНАЛЬНЫЕ РАЗЛИЧИЯ ПОВЕДЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19, НА ПРИМЕРЕ МОЛДОВЫ, БОЛГАРИИ И РУМЫНИИ (MD, BG, RO)
Эдуард Хырбу, доц. к.э.н. 366

ПОЗДРАВИТЕЛНИ АДРЕСИ..... 373

CONTENTS

REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITIES IN BULGARIA

IS A NEW TERRITORIAL DIVISION OF THE COUNTRY NEEDED – WHY, HOW AND WHEN
Borislav Borisov, Prof. DSc..... 7

REGIONAL DIFFERENCES ON THE LABOR MARKET AS A RESULT OF THE PANDEMIC CRISIS
Venelin Terziev, Eng., Prof, DSc..... 15

TRANSPORT CONNECTIONS AND INVESTMENTS IN THE FOCUS OF THE PLANS FOR INTEGRATED DEVELOPMENT OF MUNICIPALITIES IN THE REPUBLIC OF BULGARIA (ON THE EXAMPLE OF BELENE AND PORDIM)
Andrey Zahariev, Prof. PhD., Stoyan Prodanov, Prof. PhD., Anelia Radulova, Assoc. Prof. PhD., Silvia Zarkova, Ph.D., Borislav Lazarov, PhD Student..... 32

POLICIES FOR PERIPHERAL REGIONS DEVELOPMENT
Margarita Bogdanova, Prof. PhD..... 42

REGIONAL DIFFERENCES AND TRENDS IN EVALUATION OF POVERTY IN BULGARIA
Polya Angelova, Prof. PhD..... 50

INTEGRATED PLANNING AS A TOOL FOR OVERCOMING REGIONAL DIFFERENCES
Evelina Parashkevova, Assoc. Prof. PhD..... 59

THE TERRITORIAL ORGANIZATION OF BULGARIA AS A FACTOR FOR REGIONAL DEVELOPMENT
Kamen Petrov, Assoc. Prof. PhD..... 68

REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT IN BULGARIA - ALTERNATIVES BETWEEN THE NORTH AND THE SOUTH
Kamen Petrov, Assoc. Prof. PhD, Radoslav Kostev, PhD Student..... 77

ANALYSIS OF THE DIFFERENCES IN KEY INDICATORS FOR THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF NORTH AND SOUTH BULGARIA
Krasimira Slaveva, Assoc. Prof. PhD..... 85

LOGISTICS CHAINS AS A TOOL FOR TERRITORIAL COHESION
Marusya Linkova, Assoc. Prof. PhD,
Elitsa Lazarova, Chief. Assist. Prof. PhD 97

STUDY OF REGIONAL DIFFERENTIATION IN THE BULGARIAN HIGHER EDUCATION SYSTEM WITH CLUSTER ANALYSIS
Plamen Petkov, Assoc. Prof. PhD,
Eleonora Mineva-Dimitrova, Assist. Prof. PhD 105

REGIONAL DIFFERENCES IN INCOME AND ASSORTMENT CONSUMPTION OF HOUSEHOLDS IN BULGARIA
Simeonka Petrova, Assoc. Prof. PhD 115

BUSINESS ENVIRONMENT AS A FACTOR FOR REGIONAL DEVELOPMENT
Stela Kasabova, Assoc. Prof. PhD 122

OPPORTUNITIES FOR REDUCING REGIONAL IMBALANCES THROUGH CHANGES IN THE ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL DIVISION OF THE COUNTRY
Tihomir Lichev, Assoc. Prof. PhD, Katya Licheva, Assoc. Prof. PhD 130

PROFESSIONAL TRAINING - A KEY FACTOR FOR GET OVER THE DIFFERENCES BETWEEN NORTHERN AND SOUTH BULGARIA
Histo Sirashki, Assoc. Prof. PhD 138

THE PARTNERSHIP IN MANAGING REGIONAL IMBALANCES
Desislava Aleksieva, Chief. Assist. Prof. PhD..... 146

REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITIES IN SMALL MUNICIPALITIES IN THE REPUBLIC OF BULGARIA: TRENDS AND PERSPECTIVES
Metodi Ivanov, Chief. Assist. Prof. PhD 153

REGIONAL ASPECTS AND DIMENSIONS OF THE SOCIO-ECONOMIC ACTIVITY OF THE BOC
Petkan Iliev, Chief. Assist. Prof. PhD 161

THE SOCIO-ECONOMIC MEGAPOLIS IN SOUTH BULGARIA AGAINST THE OASIS IN NORTHERN BULGARIA
Petya Vasileva, Chief. Assist. Prof. PhD 173

REGIONAL DIFFERENCES IN IRRIGATED ARABLE LAND BETWEEN NORTHERN AND SOUTHERN BULGARIA
Radka Nenova, Chief. Assist. Prof. PhD..... 181

STATISTIC MEASUREMENT OF REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITY BETWEEN BULGARIA AND ROMANIA
Tanya Todorova, Chief. Assist. Prof. PhD 190

REGIONAL ASYMMETRES IN PROJECT MANAGEMENT IN BULGARIA (2014-2020)
Yuliyan Gospodinov, Chief. Assist. Prof. PhD 197

COMPARATIVE ANALYSIS OF INDUSTRY IN NORTHERN AND SOUTHERN BULGARIA.
Yavor Stanev, Chief. Assist. Prof. PhD 205

ECONOMIC, SOCIAL, DEMOGRAPHIC PROBLEMS IN BULGARIA

THE "URBANIZATION – HEALTH AND HEALTHY LIFESTYLE" RELATIONSHIP. MEASUREMENT METHODS
Anastasiya Marcheva, Assoc. Prof. PhD 213

CONDITION AND DEVELOPMENT OF THE LABOR MARKET IN PLEVEN DISTRICT
Galina Todorova, Assoc. Prof. PhD 220

REGARDING SOME MACROECONOMIC DATA – A PREREQUISITE FOR IDENTIFYING THE INNOVATIVE OPPORTUNITIES OF THE BULGARIAN ECONOMY
Iskra Panteleeva, Assoc. Prof. PhD 228

SCALE OF BULGARIAN AGRICULTURAL FINANCIAL MARKETS
Lyubomir Lyubenov, Assoc. Prof. PhD Anelia Lyubenova, PhD 237

OPERATIVE CONTROLLING IN THE FIRM
Lydmil Krastev, Assoc. Prof. PhD 247

OPPORTUNITIES FOR EVALUATING SOCIO-ECONOMIC CONVERGENCE WITHIN THE EUROPEAN PILLAR OF SOCIAL RIGHTS
Margarita Shopova, Assoc. Prof. PhD, Tihomir Varbanov, Chef Assist. Prof. PhD, Evgeni Ovchinnikov, Assist. Prof. PhD 254

PPORTUNITIES AND CHALLENGES IN THE DEVELOPMENT OF LAND RELATIONS IN BULGARIA
Marina Nikolova, Assoc. Prof. PhD 263

„FOR" AND „AGAINST" THE ADDITION TO THE METHODOLOGY FOR DETERMINING THE POVERTY LINE IN BULGARIA
Nikolay Ninov, Assoc. Prof. PhD 273

THE BUSINESS ENVIRONMENT AND BREWERIES IN BULGARIA
Sergey Naydenov, Assoc. Prof. PhD..... 282

SOCIAL INEQUALITY – CONCEPTUAL FRAMEWORK AND MEASUREMENT
Vanya Ganeva, Chief Assist. Prof. PhD..... 290

CORPORATE SICIAL RESPONSIBILITY IT THE CONDITION OF COVID-19
Emil Nikolov, Chief Assist. Prof. PhD 298

STATISTICAL STUDY OF CARGO INSURANCE IN BULGARIA FOR THE PERIOD 2010-2019 - MODERN DIMENSIONS
Milen Mitkov, Chief Assist. Prof. PhD..... 306

INCREASING THE LABOR SHORTAGES IN HEALTHCARE
Milena Vladimirova, Chief Assist. Prof. MD 316

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE EUROPEAN SOCIAL AGENDA
Ivanka Yankova, PhD Student 323

ECONOMIC, SOCIAL, DEMOGRAPHIC PROBLEMS IN EUROPE

MULTIVARIATE ANALYSIS – A GREAT TOOL FOR A MULTIVARIATE WORLD
Carlos A. Coelho, Full Professor of Statistics PhD 331

DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES IN THE REGION OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE: VISEGRAD FOUR AND UKRAINE
Yevhen Savelyev, Prof. DSc (Econ.),
Vitalina Kuryliak, Prof. DSc (Econ) 336

ASSESSMENT OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ENVIRONMENTAL COSTS
Antonina Sydorova, Prof. DSc (Econ.), Olena Cherenkevich, PhD Student,
Hanna Anisimova, Research Assist. PhD 343

CROSS-BORDER TRADE OF UKRAINE AND THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES
Mariia Lyzun, Prof. DSc (Econ.),
Ihor Lishchynskyy, Prof. DSc (Econ.)..... 352

FORECASTING SERBIAN GDP GROWTH AND UNEMPLOYMENT RATE USING VAR MODEL
Vinko Lepojević, Full professor, PhD,
Tadija Djukić, Full professor, PhD 358

REGIONAL DIFFERENCES IN POPULATION BEHAVIOR IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC, AS EXEMPLIFIED BY MOLDOVA, BULGARIA AND ROMANIA (MD, BG, RO)
Eduad Hirbu. Assoc. Prof. PhD 366

КРЪГЛА МАСА
С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Свищов, 16 октомври 2020 г.

Сборник с доклади

Кръглата маса е организирана в изпълнение на научноизследователски проект №13-2020 „Статистически измерения на регионалните различия и неравенства между Северна и Южна България“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

ISBN 978-954-23-1892-7

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

СОЦИАЛНОТО НЕРАВЕНСТВО – КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА И ИЗМЕРВАНЕ

Ваня Ганева, гл. ас. д-р
Катедра „Социални и правни науки“,
СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
e-mail: v.ganeva@uni-svishtov.bg

Резюме**:** *Социалното неравенство е присъщо на всяко общество, тъй като винаги съществува неравнопоставеност между индивидите и групите по един или няколко социално-значими признака. То е важно социално явление, стоящо в центъра на вниманието на социолозите. Настоящият доклад си поставя за цел да представи основните тези на съществуващите социологически концепции за неравенство и да очертае подходите при неговото измерване.*

Ключови думи*: социално неравенство, социална стратификация, обективни и субективни подходи за измерване на неравенството.*

JEL: *A14.*

SOCIAL INEQUALITY – CONCEPTUAL FRAMEWORK AND MEASUREMENT

Vanya Ganeva, Chief Assist. Prof. PhD
Department “Department of Social Sciences and Law”,
D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
e-mail: v.ganeva@uni-svishtov.bg

Abstract: *Social inequality is a phenomenon intrinsic to any society, as there has always been inequality between individuals and groups by one or more socially significant features. It is an important social phenomenon that sociologists focus on. This paper aims to present the main theses of the existing sociological concepts of inequality and to outline the approaches to measuring it.*

Keywords*: social inequality, social stratification, objective and subjective approaches to measuring inequality.*

JEL: *A14.*

Въведение

Социалното неравенство е явление, присъщо на всяко общество, тъй като винаги съществува неравнопоставеност между индивидите и

групите по един или няколко социално-значими признака. Представителите на дадено обществото се различават помежду си по богатство, власт, образование, професионален престиж и др. Индивидите и групите се разполагат по вертикалната ос на неравенството от най-благоприятното до най-неблагоприятното положение по всеки от тези критерии.

В контекста на посоченото, социалното неравенство е важно социално явление, стоящо в центъра на вниманието на социолозите. Настоящият доклад си поставя за цел да представи основните тези на съществуващите социологически концепции за неравенство и да очертае подходите при неговото измерване.

1. Аспекти на неравенството

Неравенствата отразяват вертикалното делене на социалното пространство, разполагането на индивидите на по-горни и съответно по-долни позиции в социалната йерархия по различни критерии. В зависимост от тези критерии можем да различим например:

- ***Икономическо неравенство*** – то е свързано с материалното благосъстояние и социално-икономическия статус на индивида. Определящи за икономическия статус са доходите и имуществото.
- ***Властово неравенство*** – произтича от достъпа до властта и заеманата властова позиция; от възможностите за влияние в обществото и в конкретната организация; от привилегиите, които носи властта.
- ***Професионално неравенство*** – свързано е с упражняваната професия; престижът, с който тя се ползва; секторът на заетост (държавен, частен) и др.
- ***Културно неравенство*** – обхваща характеристики като завършено образование; културни предпочитания и интереси; стил на живот, потребление и др.

Съществуват и други виждания за видовете социални неравенства. Според А. Стоянов (1996) те могат да бъдат разграничени също и на ***обществено-произведени и природно-обусловени неравенства***. Обществено-произведените са свързани с богатството, властта и престижа. Природно-обусловените включват признаци като пол и възраст. П. Блау различава два типа неравенства – ***номинални*** (по пол, религия, раса, професия, местоживеене) и ***степенувани*** (образование, възраст,

доход, престиж, власт). А. Мендрас (2002) е на мнение, че ***трите принципни измерения на неравенствата са свързани с властта, доходите и престижа***.

Социалните неравенства в дадено обществото формират неговата статификационна система. ***Социалната стратификация*** отразява неравностойните позиции, които заемат различните социални групи в обществото и би могла да се разглежда като съвкупност от социални неравенства. Според Н. Тилкиджиев (2002) тя е ***цялостната система на йерархизирано социално-групово неравенство***. Във всяко общество има конкретна съвкупност от социални неравенства, отразяваща неговата регионална, историческа и етнокултурна специфика.

2. Социалното неравенство – функционално или дисфункционално обществено явление

Социалното неравенство като обществен феномен повдига множество въпроси – доколко неговото съществуване е полезно или не за обществото, трябва ли да се стремим към социално равенство, каква е връзката му със социалната справедливост и др. Обобщавайки различните социологически концепции за неравенството могат да се изведат ***три основни виждания за неравенството*** (Стоянов, 2017):

Първо: Неравенството е неизбежно, функционално и съдейства за нормалното развитие на обществото. То е естествено явление, тъй като хората имат различни способности и резултатите от тяхната дейност също са различни. Изкуственото изравняване на хората не ги стимулира, липсата на неравенства лишава индивидите от мотивация да успяват.

Това е основната теза на ***функционалната концепция в социологията***, според представителите на която (К. Дейвис, У. Мур) неравенството е естествен механизъм, насърчаващ заемането на по-висшите позиции в обществената йерархия, да става от хора, които са по-способни, инициативни и успешни в дадена област. Съответно на дъното на социалната йерархия попадат хора и групи, отличаващи се с ниско равнище на образование и слаба мотивация.

Функционалната концепция свързва стратификацията с различията между социалните позиции и роли, формирани в резултат на разделението на труда. Тези различия се отнасят до две неща (Стоянов, 1996):

1. Определени дейности, функции и роли в обществото са по-важни от други.
2. Всяка роля изисква хора с различни качества и талант.

За да осигури нормалното си функциониране обществото използва механизъм, чрез който съдейства заемането на по-важните позиции да става от хора с по-високи качества. Механизмът се заключава в неравните възнаграждения – т.е. позициите на върха на социалната йерархия (лидерите в икономическата, политическата, културната сфера) да са високо заплатени, а позициите на дъното на социалната йерархия – ниско заплатени. По този начин се осъществява конкуренция между индивидите за заемане на високо възнаградените позиции и това дава възможност за подбор на най-добрите от тях.

От политическа гледна точка този възглед за неравенствата стои в основата на дясното (консервативно) политическо мислене. В икономически аспект това виждане предполага действия, насърчаващи свободното предприемачество и ограничаващи намесата на държавата.

Второ: Неравенството е израз на социална несправедливост и е дисфункционално обществено явление. То обслужва висшестоящите в социалната йерархия и това става за сметка на низшестоящите, които са експлоатирани и ограбвани. Заемането на по-високи позиции в социалната йерархия е резултат не толкова на лични заслуги, колкото на присвояване на създаваното от низшите класи богатство, в резултат на което те самите живеят в бедност. Неравенството е исторически обусловена несправедливост, която може да се преодолее при настъпването на определени социално-икономически условия. Като цяло стратификацията е резултат от борбата на индивидите и групите за достъп до ограничени ресурси.

Това са виждания на представителите на ***конфликтната концепция за социалното неравенство*** (К. Маркс, М. Вебер, Г. Моска и др.). Нейните основни тези са следните:

- главните причини за социалното неравенство са контролът върху собствеността, достъпът до ограничени стоки или ресурси, неравният пазарен потенциал на професиите, нежеланието на мнозинството да се организира за преследване на политически цели;
- конфликтите между различните групи в обществото най-често са свързани със собствеността и властта;
- стратификацията води до доминиране на едни групи над други като доминиращите групи се опитват да налагат своите ценности на останалите като например утвърждават представата, че бедните сами са виновни за своето положение, защото не са достатъчно предприемчиви.

От политическа гледна точка тези идеи лежат в основата на лявата политическа идеология, според която държавата трябва да полага усилия за елиминиране на неравенствата. Обществото следва да се стреми към социална солидарност и справедливост. Прилагането на тези идеи е свързано с преразпределение на ресурси между социални групи.

Трето: Неравенството е функционално само ако се поддържа в определени граници. От една страна пълната липса на неравенства води до демотивация на индивидите, но от друга, когато неравенствата в дадено общество са прекалено големи, те пораждат напрежение между отделните социални групи. Поради това обществото трябва да се стреми да редуцира неравенствата.

Посочените идеи лежат в основата на социалдемокрацията като политическа доктрина и се свързват с вижданията за социалната държава. В нея е важен принципът на социалната солидарност, намаляването на социалните различия, но не и тяхното премахване. В този модел на обществото също е налице преразпределение на блага от социалните слоеве, които са по-високо в йерархията, към тези, които са по-ниско.

3. Обективни и субективни подходи при измерване на неравенството

Наличието на социални неравенства във всяко едно обществото поставя въпроса за тяхното измерване. По принцип в социологията съществуват ***две групи подходи за измерване на стратификационните различия – обективни и субективни. Обективните*** се свързват с конкретни критерии за отчитане мястото в системата на социалното неравенство, които имат числов израз. Установяването на социалния статус на индивида се основава на комбинация от множество критерии, основните от които са богатството, властта и престижа. Две от най-популярните системи за изучаване на класовата позиция са ***индексът на статусните характеристики на Уорнър (ISC) и индексът на социално-икономическия статус (SES)*** (Желев, 1996).

Първият индекс включва четири индикатора на класовата позиция – занятие, източник на доход, тип жилище и жилищна зона. Всеки един от тези индикатори е представен със седем различни категории, на които съответстват определени точки. Така например индикаторът „занаятие“ включва следните категории: 1. Професионали и собственици на големи компании 2. Полупрофесионали и служители в големи компании 3. Чиновници и висококвалифицирани работници 4. Квали-

фицирани работници 5. Собственици на дребен бизнес 6. Полуквалифицирани работници 7. Неквалифицирани работници. Индексът се изчислява по следната формула:

Индекс на статусните характеристики (ISC) = Занятие x 4 + Източник на доход x 3 + Тип жилище x 3 + Жилищна зона x 2

Съобразно броя на получените точки всеки индивид се причислява към една от 6-те социални страти: например между 12 и 17 т. висша-висша класа, между 18-24 т. нисша-висша и т. н.

Индексът на социално-икономическия статус измерва положението на всеки индивид в обществото на основата на доходите, образованието и професията. На всяко равнище на тези три критерия предварително е присвоен определен брой точки. Индексът се изчислява по формулата:

SES = (Доход + Образование + Занятие)/3

Субективните подходи за измерване на социалната стратификация се базират на самоидентификацията на индивида, (т.е. на неговото усещане за мястото му в системата на социалното неравенство) и на субективните възприятия на неравенствата в обществото. Към тях се отнася например т. нар***. скаломер на Том Смит,*** при който изследваните лица се отнасят към един от десет основни слоя в обществото (Тилкиджиев, 2002).

Връх/богат	1
	2
	3
	4
	5
	6
	7
	8
	9
Дъно/беден	10

Фиг. 1. Скаломер на Том Смит за измерване на субективната класова идентификация

Към субективните подходи можем да отнесем и ***картинния подход на Дж. Кели***, който се базира на фигуративно онагледяване на

социалната стратификация в обществото (по-подробно вж. Тилкиджиев, 2002). При него се предлагат пет фигури, които „изобразяват" ***пет основни типа социални стратификационни структури:***

• елитистко общество или ***общество от типа „елит-маса***“ – отличава се с малък елит на върха, малка средна класа и голяма маса хора на дъното;

• ***общество тип „пирамида***" – малък елит на върха, повече хора в средата и много хора на дъното;

• ***общество на ниската средна класа*** – прилича на пирамида, която се свива на последното стъпало (т.е. по-малко хора на дъното);

• егалитарно общество или ***общество на средната класа*** – в него преобладаващата част от хората са в средата на обществената йерархия;

• ***общество на горната средна класа*** – при него много хора са близо върха и малко близо до дъното на обществената йерархия.

Заключение

В заключение бихме могли да посочим, че социалното неравенство е явление, което е присъщо на човешкото общество и го съпътства от момента на неговата поява. В този смисъл, според нас, въпросът е не дали трябва да има социални неравенства, а какви трябва да бъдат тези неравенства като пропорции между основните обществени класи, също така доколкото придобитият социален статус в дадено общество е обвързан с образованието и способностите на индивидите, с положените от тях усилия, с техните способности и умения.

Както отбелязва М. Мирчев (2011) „…няма реално общество без социални неравенства, без стратификационна йерархия, без ветрило от елитите и привилегированите слоеве и съсловия до низините и бедните, до хората със свити възможности и затруднен достъп до блага. Но има естествени неравенства и разумни норми за обществено удържане и закрепване на неравенствата. Неравенства, които остават в рамките на взаимната толерантност, на идеята за поне минимум социална справедливост и гражданска солидарност. Това са неравенства, които стимулират общественото развитие, мобилизират гражданската енергия, произвеждат доброкачествена еволюция в обществото като цяло...“.

В обществото трябва да има равенство, но не равенство на доходите и социалния статус, а равенство на шансовете, особено по отношение на образованието, тъй като то е важен механизъм за социална мобилност, респективно за преодоляване на неравенството.

ЛИТЕРАТУРА:

Мендрас, А. (2002). Елементи на социологията. София, с. 184.

Мирчев, М. (2011). Динамиката в структурата на обществото – шоковото социално разслояване и неравенство в България. В: Неравенство и бедност: тенденции в съвременна България и европейски контекст. София, с. 109-115.

Желев, С. (1996). Потребление и потребителско поведение. В: Икономическа социология. Съст. Т. Пачев, Бл. Колев. София, с. 326-327.

Стоянов, А. (1996). Икономика и социална стратификация. В: Икономическа социология. Съст. Т. Пачев, Бл. Колев. София, 1996, с. 135, 147-150.

Стоянов, А. (2017). Икономически и социални неравенства и стратификация. В: Нончев, А., Стоилова, В., Стоянова, М. и др. Икономическа социология. София, 2017, с. 189-191.

Тилкиджиев, Н. (2002), Средна класа и социална стратификация. София, с. 297; 302-304.